

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Be-reshit

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 596 [1836 oder 1837]

עיר ללהמ.

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8807

אחרי שנחברר מפי אנשי אמנה שגם הרב המא"ה המפורסם מוה"ר אהרן
 הלוי הורו"ז ז"ל שהי' אב"ד דק"ק שקוד האזינוש ומדינת קורלאנד ודיין
 דקהלתנו חשקה נפשו מאוד לחתום חתימת ידו על הסכמה הנ"ל ובסידור לזה
 להסופר לבחוב את הדברים האלה כהוייתן ועד שלא נגמר מתחת ידי הסופר
 מחמת התרשלות קלת נטרפה עליו השעה ואזיל לעלמא דקשוט ומי' שניק לכ"י,
 מחשבה טובה מטרפת למעש' והרי הוא כאלו בא הרב הגדול הנ"ל בעלמו ובכבודו
 ע"ה, לאות אמת חתימתי יום הנ"ל פה ק"ק ברלין: נאום הק' יצחק בן
 המנוח מו"ה אליעזר יפה ז"ל סופר ונאמן פה ק"ק ברלין:

ויהי כאשר ראה החכם המפורסם לשבח ולאחלה הרבני המופלג מוה"ר נפתלי
 הירץ וויזל נר"ו בעל המחבר ספרי גן נעול ויין לבנון והמעתיק ללש"הק"ס חכמת שלמה
 ומבאר בפירושו הנקרא רוח חן, את תפארת הספר הזה, התרגום האשכנזי עם הבאר
 והת"ס, ותצלח עליו רוח השיר בנועם מליצותיו, וטרם פתח את פיהו בשירו, הקדים
 לו המאמר הזה, לבאר תועלותיו הרבות, והצורך אליו בדור הזה, וקראו

מהלל ריע.

מעט ערי קדש היו מדבר, ובית תפארתנו לשרפת אש, ונעלה רוח אלהים
 מעל נביאיו, ורוח דעת מאת יודעיו, נעדרה גם לשון קדש מפי מליציו, כי הורדנו
 בצלה, והבנים אשר נולדו שמה היו מדברים אשדודית ובלשון עם ועם, צללו זרות
 בשפת קדש, ומאז והלאה בטלה קדושת הלשון ולא שבה עוד לאיתנה, כאשר בטלו
 יתר הקדושות ועדן לא שצו, עד ישקיף ה' ממרום ויחדש ימינו כקדם, ואל
 יקטן בעיניך אבדן כלי חפץ כזה, כי כל הלשונות חול, ולשון עברי שנכתבו בה
 התורה והנביאים והכתובים קדש הוא לנו, שכל ענין קדושה הוא הבדל דבר מדבר
 במעלה ובסגולה, וקדושת הלשון היא בהיותה צרה וזכה מטעמו ומשבוש הדעת,
 כמו שהצערבו בלשוננו' חול שהסכימו עליהן בני האדם בארצותם לגוייהם, לא
 כן לשון עברי, כי אל ה' דבר בה, על כן היא ערוכה בכל ושמורה מכל שגיאה,
 כי מי מזלעדי ה' יודע סוד כל הדברים מראשית ועד אחרית, ומי כמוהו מורה
 להניח כל שרש ושרש וכל שם ושם בלמנום ובמשקל לרק על כל דבר ודבר, הן אותן
 המונחים על העניינים האלהיים הנשגבים, כמו שמותיו ית', שם העלם, אל, אלהים
 שדי וכיונא, הן המונחים על כווייו כמו רחום סנון גדול גבור נורא ודומיהן, שכל
 אחד מהן כולל בהוראותיו עמוקות בסתרי החכמה, וכן השרשים המונחים על
 המליחות בכללו, והמונחי' על הכחות הנפשיות, כמו חכמה, בינה, שכל, דעת,
 ערמה, פקחות, תחבולה, עלה, מחשבה, מזמה, גבורה, אומץ, עלמה,
 כח, אהבה, חשק, חפץ, שנאה ואיבה וחביריהן, והמונחים על דברים פרטיים
 מלאכותיים, וכלל השמות המונחים על חלקי המליחות, יען כלם מפי עליון ינאו,
 אין בהם נפתל ועקש, כי ממנו ית' לא נעלם דבר, ובעוד שהיו מדברים בה
 שרי אלהים ושדי קדש היתה רחבה ורצה ה-רשים פעמים שמות ומלות, ועתה לא
 נשאר ממנה רק מעט, אלה אשר נקבנו באו בהספר התורה ובספרי הנביאים
 והכתובים, וגם הנשארם לנו התכללו עדים באין מבין צם, וכן המליחות המשלים
 והשירים המחוזרים מן השרשים והשמות האלו, כלם מעשה ידי יולד הכל, כלם
 מפיקים תבונות, לרקו יחדו ושכלה אין בהם, והנה נביאינו ואבותינו קבנו סוד

מחלה ריע

הדברים ופירוטם איש מפי איש, הם ידעו עומק הוראת השרשים והשמות והמליצות והמשלים, הם היו אנשי הרוח לחקור אל כל תכלית כפי כחם, לכן היו מצינים במקרא מפורש ושם שכל, הולידו דבר מדבר, ודמו דבר לדבר, עד שעמדו על חמת דברי התורה, הן הנוגע לחכמת האלהות, הן הנוגע לחכמת הנפש, והן הספורים הנפלאים המלמדים דרכי ה' ויושר מנהגיו, וכן דברי החוכמו' והמוסריים ורוחב ההלכות ועומק הדינים, שעל פי הדברים האלה נוסדו דברי תורה שבע"פ, שהם דברי קבלה אקבלו מאבותיהם ורבותיהם דור אחר דור:

ובאשר ארכו הימי' ואבד כל חזון, ורחקנו יותר מן המקור הראשון מקור מים חיים, נסתתמו מעיינות החכמה, יבשו נפלי בינה, ועל כן זרועות השכל לא יעמדו, אין עוד צנו יודע לשאוב המים ממקורם, לבקע צלורות יאורים, ולהוציא מתצלומה אור, גם אין דורש ואין מבקש בכל אלה, אנשי לבב יאמרו מי ירד אל המים האדירי' האלה, מי ידלה פנינים בלב ים, ובהמון עדתנו רבתה הסבלות, ולא השיגו צדעתם הקמרה גודל החסרון אשר השגנו, לא ידעו מה הוא, ולא יצינו מה בין תורתן של ראשונים לתורתן של אחרונים, ונדמה להם כי קל מאוד ללמוד מקרא, ולדעתם כל כער וכל חסר לב יוכל הבין זה, ולא יאמינו שלריך רוחב לב ודעת קדושים בינה לעמוד על דבריה, ותקטן עוד בעיניהם שלא יחשוו אפילו לדקדוק הלשון, ויחליפו בין עבר להוה ועתיד, בין ימיד לרבים ובין זכר לנקבה, וכשיאמר להם כי הדקדוק שער החיזון לבא אל הקדש פנימה, ואשר יזכר גאחריו לא יבא אל הקדש, יהי' כמאמק בעיניהם. והם שולחים ילדיהם אל בית הספר כבני ד' וכבני ה', תחת יד מורים ללמוד המקרא מבלי שים על לבאם הם דוברי נחות או עלגי לשון וכבדי שפה, ולפעמים אינם יודעים אפילו צטיב הקריאה, וכ"ש שלא יצינו צטיב הלשון ובנחות המליצה, והם ילמדו עם הילדים הרכי' האלה כפי דרכם אף דבר ה' כמו שנה או ימים במספר, ובכלות המיעד, יבשרו אף אבותיהם לאמר כבר הלחימו בניכם ללמוד משנה ותלמוד, ואין עוד לשי כבודם ללמוד עשה המקרא, אז יתחילו ללמדם באחת המקצועות שבצורה, דיני קדושין כתובות או גיטין, טרם ידע הנער מה בין זכר לנקבה, וזרם יבין מנהגיו בני האדם ועסקיהם, על כן היו דבריהם על הנערים לטרת, וכמשא' כבד יבד עליהם, ועל הרוב כשיגדלו מהר יפרקו עול התלמוד מצליהם, ובאדם מתנו לא תשאר בידם מחומה לא תורה ולא יסודות אמונת ישראל, לא דעת ולא מואר השכל ולא דרך ארץ אפילו לקרות עברי אינו יודע, ולא יבין דברי התפלות שמצפולל יום ויום, כי מצולס לא הגיד לו רבו דבר מכל זה, והמעט שקרא לפני רבו בילדותו לא היה ביד הרב לפרש לו פשטי הדברים בשפה ברורה, ובדרך המזקבל על דעתו עד שיכנסו הדברים בלבו, כי הרב היה רגיל בדרשות, ודרך הפשט כעלם ממנו, ובאלה הדרשות לא שמעו אזינו מה שפיו מדבר, כי עיקר הכל הוא הפשט הברור, וכאמרם ז"ל בכל השורה כלה אין מקרא יולא מידי פשוטו, ולא ידע הרב שכל דרשות אבותינו ז"ל יסודתם בהררי קדשת הפשט, ומי שמשכל פשט הכתוב חי אפשר לו שיבין עומק הדרשה הנדרשת עליו, והנה הוא ממלא מוח הצינוק הרפה בדברים נפלאים ונדרשות סתומות שנעלם עיניהם גם משניהם, וכל זה לא ליצר ולא להועיל, ולא ישים על לבו שחובת כל רב הוא לארד ולפתח לב תלמידיו, לרוע בהם זרע קדש, יראת השם, וטוהר האמונה, וכבוד התורה, ולגיירם במדת עובדות ומצטים טובים, ובנימוסי דרך ארץ, ולחקך

ולחנך בצלה כל נער ונער לפי דרכו ולפי שכלו, ואילו ראה זאת יבין שמוטל עליו להכניס דברי החורה אל לבו, והיה מלמדו טיב הלשון ולחות המליצה ונועם השיר, והיה הנער שמח בתלמודו, הלך ונגן לרגל המלאכה אשר לפניו, והיה לומד עמו מדי שבת בשבתו מעט מעט מן המשנה והתלמוד לא להתפאר ולהראות חריפותו, אלא מעט מעט בדרך נאה ומתקבל על דעתו, כדי להרגילו בלשון חכמים ובמשנתו, עד יגדלון הנערים והיו כבן עשר ויותר, אז ישמחו ללכת לקראת נשק ללחום במלחמתה של תורה, לפי שכבר נוסד יסוד האמונה וכבוד החורה בלבם, ויודעים שעל פי הדברים האלה כרת ה' ברית עם ישראל, וילכו הלך וגדל, במקרא במשנה ובתלמוד, ובאחריתם יאמרו:

ועוד למה אחרת בגלילות הללו, שגם אם הרב עומד על פשוט הכחוש, אין צידו לפרשו לתלמידו, כי אין מלה בלשונו להנעים מחשבות לבו על און התלמיד, ואם טובים הדברים בלב הרב, לא יכזבו על שפתיו, כי כל מפרש לזולתו, לדין שיבינו גם שניהם שפה אחת על צוריה, וידברו בה דברים אחדים, ובגלילות הללו שפתו בצולה מכל לשונות העמים, ונוסף עליהם מלין ומליצות שחדשו ההמון מדעתם חבל המה מלין אין דעת צם, כי אנוכני בני אשכנזי ופולין אין אנו מדברים שפת אשכנזי על מכוונתה, אבל כמעט לכל אחד ממנו שפה אחרת ודברים אחרים, ותקלה יד לשון כל רב לפרש הענין לתלמידיו, וכמעט שאין תרופה למחלה הזאת, מי יגיד לנערי בני ישראל את דבר ה' המזוקק שנעתיים, ובמה יודע להם שמלילות החורה טהורים כעלם השמים, אם יתרון להם במחשבת לב אך למחסור יהיו בדבר שפתים, על כן בחשכה יתהלכו יגששו כאין עינים:

עורבני משתאה על מחלת בני עמי, האם אין דן דינם למזור, אם רופא אין צם, וכמעט אמרתי נואש, והנה לנגד עיני עליים לתרופה, הן המה הקונטרסים שילאו בדפוס לדוגמא ולמראה ממלאכת העתקת החורה שהעתיק האיש המעולה כריע כאח לי החוקר הגדול זך הרעיון ונקי השכל החכם והרצני המופלא כמוהר"ר משה מדעסויף נר"ו וקרא שם העתקתו תרגום אשכנזי, כי צהר להעתיקה אל לשון אשכנזי המורגלת צפי יושבי הארצות האלה, ראיתי ואשמח, ואומר לפשי טובי למנוחיכי, לשון חכם כ"צ מרפא, יודע כל שער צת עמי כי זה האיש אולר בלום, גם בגויס ילא שמו בין חקרי לב, בין משוררים ודוברי לחות, כלס יעידו כי עטו עט סופר מהיר בלשון זאת, ומליצותיו האשכנזיות מעשה ידי אמן, יפלאו בעיני כל רואיהם, גם בלשון עברי שכל את ידיו, כי מלמד בקיאותו וידיעותיו בדקדוק הלשון, עוד ידיו רב לו בחכמת הלשון, להבין משל ומליצה, מבין צשיר, ובהיותו אמן מופלא בשתי הלשונות, נאווה לנדיב בחכמה כמוהו שפת יתר, יתר שאת ויתר עז, כי תנשא העתקתו על כל ההעתקות האשכנזיות שראינו וששמענו עד כה, הן מצני ישראל, והן מחכמי העמים, ותעוז על לב כל קורא בה, ותהיה דרך ומסלול למלמדי התינוקות, יוליכו בה את ילדי ישראל ויבינו במקרא, כי לך לפניו יהלך, וישם לדרך הקדש פעמיו, כי הוא רועה את אחיו על משכנות אצירי הרועים, כי מפתח דבריו יאיר, שהקים עמודי העתקתו על יסודות יקרות שיסדו ארבעה מטיבי לכת זכרונם לברכה, שבארו דברי תורתנו על דרך הפשט הברור, וברעותו צגניהם ללקוט פרי מגדיה, לקח וברר את היותר קרוב לפשוטו של מקרא, כי אנו אין שומעת מלין תצת, ולבו לב מבין לברר ללבן ולשפוט בין דבר לדבר, ועליהם הוסיף משה מדעתו

ס ה ל ל ר י ע

דברים יקרים בפשוטן של מקראות, כל ראה אותותיו יאמר נפח תטפכה שפתותיו,
עתה שובו לזכרון אסירי התקוה, היום מגיד משנה יהי' לכם, כי הואיל משה
באר את התורה באר היטב בלשון המורגלת בפי נערינו בגלילות הללו, והיה
מורה דרך למוריהם, שימה בפיהם ללמוד לתלמידיהם דברי התורה על דרך
התרגום הזה, למען יבינו מנעוריהם נחות הלשון וקשור המליצות, וכאשר ישמע
הנער יופי המליצה ונועם השיר בלשון שהוא מבין בו, יגל לבו וישמח, ותכסוף
והכלה כפשו ללמוד לשון קדש בדקדוק נמרץ, ויתן כבוד להדר תורת אלהינו, כי
יבין מדעתו אם בלשון העתקה הדברים נעימי' מאד על אחת כמה וכמה הם
משמחי לב בלשון שנכתבו בה על פי ה' ביד משה ע"ה:

גם פקחתי עיני על אודות הצאר אשר כרה האיש היק' הרבני המופלא
המדקדק הגדול כמוטר"ר שלמה מרובנא נר"ו סניצ' סניצ' להעתקת החכם הרבני
מוהר"ר משה נר"ו, שחיס טובות עשה, האחת שפירש התורה בלשון קנרה
וזכורה, את הכל לקח מאולדות אבירי הדושים הנ"ל, להודיע לבני אדם על מי
כשען החכם המעתיק בהעתקתו בדבר דבר, גם הוסיף דברים טובים מדעתו
בפירושי המקראות ובדרכי דקדוק הלשון, וחזת שנית כי חזר אל ההעתקה
הזאת ספר תקון סופרים, ישלם ה' פעלו, כי טרח ויגע מאד ע"פ ספרים
רבים חדשים גם ישנים לטהר ולתקן תורת ה' מלאי' וחסרים נקודות וטעמי'
פתוחות וסתומות לא חסר דבר:

סוף דבר ראיתי את העלים הנ"ל והנה כזית הודם, אשר עלהו לא יבול,
ואם אלה הם עליו, מה נשמד יהיה העץ כלו למראה, ומה טוב יהיה להשכיל,
ופרו ימתק לחיך טועמו, על כן תעלוזנה כליותי בדברי משרים, ולבי רחש דבר
טוב, ואמר משירי אהודנו:

ש י ר

יַפְעַח עוֹלָם אֵשׁ דָּחַ! אֶפֶל תַּגִּיהִי
מֵעַל לְמַרְוֵמי אֵל שֶׁבַח תִּגְבִּיהִי
וּמְאוֹר שְׁלֵמַתְךָ שֶׁשָּׁל זְרוּחַ

מִבְּאֵר חֲקֻמַּתְךָ בְּרִי לֵב שְׁאֲבוּ
מֵהַר צְדָקַתְךָ מִבֵּל הוֹן אֶהְבוּ
אֵת תּוֹרַת אֵל חַי! אֵת חַיֵּי כָּל רוּחַ!

לֵב בּוֹזֵף בְּיָם נִגְרַשׁ גּוֹרֵשׁ רָפֵשׁ
אֵת שְׁקוּי לְעַצֵּם מִרְפֵּא לְנַפֵּשׁ
שְׁרֵשֶׁף פּוֹרַח גִּיל עֵץ חַיִּים יַצְמִיחַ